

Комунальний заклад
«Центр дитячої та юнацької творчості № 2
Харківської міської ради»

Методична розробка заняття за темою:

**«Декоративний розпис у техніці пастилаж української
площинної іграшки «Господиня-берегиня»»**

Другий рік навчання, початковий рівень.

Вік дітей: 8-10 років

Розробила: Подрезова Олена Степанівна,
керівник гуртка «Гончарство, кераміка та
художня обробка пластичних мас»

КЗ «ЦДЮТ № 2»,

керівник гуртка - методист

Тема: Декоративний розпис у техніці пастилаж української площинної іграшки «Господиня-берегиня».

Мета:

1. Ознайомити дітей з зображенням жіночої фігури у кераміці.

Навчити бачити спільне та різне, порівнювати народну іграшку та скульптурні зразки трипільської скульптури. Навчити створювати образ стилізованої жінки в площинній іграшці. Познайти з традиційною українською методикою декорування «пастилаж», навчити первинним технікам виконання: крапки, смужки, вихлясті лінії, квітки, обвідна лінія. Навчити складати квіткову композицію.

2. **Розвивати** дрібну моторику пальців, уяву, мислення, фантазію, просторове бачення.

3. **Виховувати** любов до української культури, її коріння та бажання зберегти традиції народних майстрів.

Матеріали:

1. Глина, стеки, бавовняна тканина, шлікер, пензлі для шлікеру.

2. Вода, губки, водоемульсійна фарба, спринцівки, стеки. 3. Демонстраційний матеріал.

План:

I. Підготовка до практичної роботи. Бесіда «Скульптурні зображення жінок в опішнянській кераміці. Ангоби, техніки виконання».

II. Повідомлення теми та мети заняття.

III. Практична робота.

1. Ліплення фігури.

2. Декорування поверхні.

3. Індивідуальна робота.

4. Узагальнення засвоєного матеріалу.

IV. Підготовка виробу до просушування. Підсумок заняття

Тип заняття: Нова тема.

Хід заняття.

1. Організаційний момент.

1.1. Підготовка робочих місць.

1.2. Підготовка та замішування глини.

2. Актуалізація опорних знань.

Прошу дітей пригадати, які вони зустрічали керамічні зображення жіночої фігури (народна іграшка, скульптурні зображення жінок у трипільській культурі). Пропоную гуртківцям розглянути зображення антропоморфних фігур та визначити їхні характерні особливості. Далі узагальнюємо:

Антропоморфні фігурки жінок трипільської цивілізації зліплені з широкими стегнами, які переходили у стрункі ноги, з'єднані між собою та звужені донизу. Тулуб фігурок плескуватий з позначенням грудей. Голова найчастіше мала вигляд диска чи кулі з виступаючим носом, ямками очей та рота. Руки умовно позначені трикутними виступами. Пізніше у фігурках з'явилися елементи одягу: пояси, коміри, головні убори тощо. Вони виліплені наліпом, риткуванням або позначені за допомогою фарб.

- З якими ритуалами була пов'язана жіноча фігура? (З культом родючості).
- Як декорована поверхня жіночих фігурок?

Земля - це жінка, засіяна нива уподібнювалась Матері, дозрівання зерна – народженню дитини. У святилищі кожної хати, де знаходилась піч, на глиняному олтарі, завжди були керамічні фігурки жінок з широкими стегнами. Слід відзначити, що коли хотіли виліпити жіночу фігуру, то в м'яку глину додавали зерно і муку, таким чином зливаючи аграрне та жіноче.

Для нас, сучасних людей, вкрай цікава ця культура, зображальні елементи котрої розкривають нам у яскравій та доступній формі повну картину створення світу, де немає нічого надуманого, – лише досвід еволюції людства. Маючи культурні досягнення нашої цивілізації, ми повертаємось у період її дитинства, і починаємо вчитися сприймати світ спочатку...

3. Повідомлення теми та мети заняття.

Після того, як діти ознайомились з ілюстративним матеріалом та роздивилися елементи декорування глиняних фігурок, я пропоную взяти у руки глину та «зануритись у те далеке минуле...». Сьогодні ми будемо ліпити жінку, яка буде охороняти та захищати наш дім, а також познайомимося з старовинною технікою декорування «ріж кування».

Останнім часом в Україні стають дедалі актуальнішими проблеми розвитку традиційних промислів та ремесел. Серед різноманітних виробів українських народних майстрів особливо поширеною є іграшка. Оригінальна, самобутня, вона прикрашає наш побут, вносить тепло і радість у життя наших дітей, формує їхні естетичні смаки і є витвором мистецтва. Своєрідною формою дрібної керамічної пластики іграшка розповідає про виробничо-господарську та святково – обрядову діяльність населення того краю, який дитина згодом, коли стане дорослою людиною, усвідомить як рідний.

В Опішні досить поширені скульптурки людей: вершника, сватів, кума, козака. У народній глиняній іграшці 19-20ст. зображення жінки-матері, жінки з птахом втратили міфологічну основу і були переосмислені в побутовому плані. Гончарі зображали їх як своїх сучасниць у характерному для того часу одязі. В лагідному жесті рук, якими жінка пригортає до грудей немовля, виявляється материнське почуття. Іграшки, які зображають жінку з птахом, мають більше композиційних варіантів. Жінки тримають курку, півня або гусака під пахвою або тулять до грудей, як дитину.

4.Практична робота.

IV.1.Пригадуємо, як правильно розкатувати глину у пласт, як користуватись шаблонами.

IV.2.Роздивляємось демонстраційний матеріал, обираємо та обговорюємо сюжетну лінію:

- Одяг жінки(спідниця, фартух, вінок, платок)
- Що у руках(кошик, горщик, ложка, курка, качка, дитина, квіти, тощо)

IV.3.Практичне виконання. Алгоритм роботи.

IV.3.1. Розкотати глину у пласт.

IV.3.2. За допомогою шаблонів та тоненької стеки вирізати по контуру фігуру жінки.

IV.3.3. Нанести стекою місця наліпних оздоблень. Зробити насічки та нанести шлікер.

IV.3.4.Виготовити наліпні деталі за задумом: валики,стрічки, квіти, кошики,тощо. Закріпити на основі.

IV.3.5. Покрити тонким шаром шлікеру весь виріб.

IV.4. Приготуватись для декорування площинної іграшки.

Вступна бесіда . Додаток 1. Ангоби та їх виготовлення.

Основи та особливості опішнянського розпису

Стара Опішня використовувала пластичну оздобу. Куманці прикрашалися погруддями жінок, ліпниною. Деякі мали носику у вигляді голівки тварин із відкритими пащами.

Яскравий розпис виконувався по червоному, рідше білому, охристому, жовтого - коричневого, оранжевого, коричнево-червоному, рідше сірому, блакитно-синьому, зеленому фоні.

З давнини були відомі опішненські скульптурні образи жінки, народжені культом богині родючості. Колись такі фігурки клали в зерносковища, ставили біля родинного вогнища, тобто наділяли функціями господинь (ляльки-господині характерні для культово-побутових обрядів) (малюнок В).

Славиться Опішня й керамічним іграшковим посудом. Раніш його ще називали «монетками», бо маленькі мисочки, глечики на ярморках виконували функції грошового дріб'язку. Потім ці мініатюрні речі віддавали дітям для гри. Бавлячись, вони самі охоче виробляли з глини фігурки тварин, ляльок, дрібний посуд.

Нині, на жаль, такі традиції забуті. «Монетку», скульптуру малих форм можна побачити хіба що в художньому салоні, придбати на святкуванні днів ремесел (малюнок Г).

- Для розпису фарба (чорна із залізної окалини – «циндри», зелена – з окислу міді, червоно-жовта – з вохристої глини) наливалася у коров'ячий ріжок, у вузький кінець якого було вставлене перо. Такий спосіб розпису

був популярний, але трудомісткий. І от на початку ХХ століття ріжок замінили гумовою грушею. Малюють, вставляючи накісток, діаметр якого можна змінювати залежно від потрібної товщини лінії. Також легко зупинити потік ангобу або регулювати його натиском пальців.

- Частіше посуд виготовляли теракотовим і оздоблювали прямолінійно-хвилястим орнаментом. Окрім фарб використовували місцеві кольорові глини: побіл, червіньку і опіску. А іще декорували методом «дублювання»: по підсохлому сухому черепку малювали елементи рослинного орнаменту й заповнювали кольоровими ангобами, а по решті сирій поверхні виробу робили ямочки – вм'ятини паличкою чи дерев'яним коліщатком з виступами. Також розповсюджений був метод гравірування контуру орнаменту шпичкою, який не дає розтікатися кольоровому ангобу на поверхні виробу.
- Іще існує такий метод – фляндрівання, коли за допомогою гострого предмета з'єднуються три або чотири стрічки ангобів, подібно до мармурових розводів – або чітких, або зигзагоподібних. Цей метод застосовували в основному для мисок.
- Зараз, як і колись, використовують для розпису шість основних кольорів: чорний, білий, жовтий, зелений, синій, червоний. Заповнюючи елементи орнаменту кольоровою фарбою, дотримувались правила – залишати незаповненим простір між контуром один-два міліметри. Якщо візерунок створювали кольоровими ангобами, то контур виконувався білим ангобом. Це правило було незмінним. Починають нанесення візерунка з розмітки місця під головні елементи. Це різні за формою та розміром квіти. Характерні відкриті квіткові чашечки. Найчастіше зображують соняшник, ромашку, волошку, барвінок, тюльпани. Крім квітів поширений виноград. Допоміжними елементами можуть бути ті ж квіти тільки менші за розміром. А ще конвалії, фіалки, хміль, пуп'янки, «вологі очка», колоски, ягідки, «лапки», жолуді і навіть росинки. Іще зображують рибок, метеликів, пташок. Листя буває різних форм і розмірів.

- Вертикальні орнаменти (букетом) бувають симетричні і асиметричні. Тут також все починається з головного елемента, від нього йде лінія – стебло, на якій розміщують кілька допоміжних елементів, а вже потім листя. І що важливо – унизу весь цей «букет» обов’язково підтримують два великі листки різної форми, Наприкінці у порожні місця композиції домальовують дрібні елементи.
- Майстри наносили візерунки без попереднього ескізу, так би мовити, за покликом душі. Тому й вироби виходили такими красивими, неповторними, теплими, тому й живе досі це ремесло, переходячи з покоління в покоління від батька до сина, від майстра до майстра.

IV.5.Знайомство з матеріалами для декорування: фарба, спринцівки.

Розповідь, як розфарбовували посуд у давнину.

IV.6.Тренування робити крапки, смужки, квіти на стрічках паперу.

Виконання орнаменту на малюнку.

IV.7.Декорування площинної іграшки господиня – берегиня за задумом, з орнаментом за власною фантазією.

5. Узагальнення засвоєного матеріалу.

Усі вироби виставляємо на спільну підставку. Звертаю увагу на одну з найбільш вдалих робіт та пропоную проаналізувати, як вона зроблена:

- Чи є гармонійність форми?
- Чи витримана пропорційність?
- Наскільки узор декорування поверхні пов’язаний із формою?
- Наскільки чіткі лінії узору?

Разом з дітьми знаходимо цікаві роботи, так би мовити, з «ізюминкою».

І, звичайно, відрізняємо роботи з недоробками, аналізуємо їх причини.

Порівнюємо роботи дітей зі зразком.

6. Підготовка виробів до просушки. Підсумок заняття.

Вироби розкладаємо на м’яку тканину або на мішечки з піском, щоб не деформувати їх. Накриваємо другим шаром тканини, щоб не допустити появу тріщин на поверхні. Діти діляться враженнями від заняття, прибирають свої робочі місця.

Література

1. «Опішнянська іграшка», Л. Омеляненко, Полтава, 2006.
2. «Скульптура на заняттях в школьному кружку», Н.С. Боголюбов, М-ва, 1986г.
3. «Изделия из керамики», Т.Н.Дорошенко, Харьков, «Фошо», 2007г.
4. «Чарівний світ народного мистецтва. Опішнянський розпис.», Воробйова І.А., «Ранок», Харків, 2006.
5. «Опішнянський розпис. Робочий зошит з декоративного малювання», Воробйова І.А., «Ранок», Харків, 2007
6. «Український розпис у дитячому садку», Л.І.Сірченко, Л.ЯСіданова, Москва,1991р.